הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגיד משנה · ספר זמנים

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות מגילה וחנוכה

רבנו וידאל די טולוזא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות מגילה וחנוכה

רבנו וידאל די טולוזא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגיד-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-מגילה-וחנוכה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 4
הלכה ג 4
הלכה ד 4
הלכה ה 5
הלכה ו 5
הלכה ז 5
הלכה ח 5
הלכה ט 6
הלכה י 6
הלכה יא 7
הלכה יב 7
הלכה יג 7
הלכה יד 8
פרק ב 8
הלכה א 8
הלכה ב 8
הלכה ג 8
הלכה ד 9
הלכה ה 9
הלכה ז 9
הלכה ח 10
הלכה ט 10
הלכה י 10
הלכה יא 10
הלכה יב 11
הלכה יג 11
הלכה יד 11
הלכה טו 11
הלכה יז 12
הלכה יח 12
פרק ג 12
הלכה ג 12
הלכה ד 12
הלכה ה 13
הלכה ו 13
הלכה ז 14
הלכה ח 14
הלכה ט 14
הלכה י 15
הלכה יא 15
הלכה יב 15
הלכה יג 15
הלכה יד 15
פרק ד 15
הלכה א 15
הלכה ג 16
הלכה ד 16
הלכה ה 16
הלכה ו 17
הלכה ז 17
הלכה ח 17
הלכה ט 17
הלכה י 18
הלכה יא 18
הלכה יב 18
הלכה יג 18
הלכה יד 19

פרק א

הלכה א

קריאת המגילה בזמנה וכו' והכל חייבין בקריאת מגילה וכו'. משנה פירקא קמא דערכין (דף ב':) הכל חייבים במגילה ואמרינן לאתויי נשים וכדרבי יהושע בן לוי דאמר נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס והא דריב"ל פ"ק דמגילה (דף ד') ודין הקטנים שמחנכין אותן מפורש בסוגיא פרק הקורא את המגילה למפרע (דף י"ט:) אבל חרש ושוטה פטורים הם לגמרי כמו שיתבאר:

ואפילו כהנים בעבודתן מבטלין וכו'. מימרא פ"ק (דף ג') וכן מבואר שם שמבטלין תלמוד תורה ושם מוכיח בביאור שכל המצות נדחות מפניה חוץ ממת מצוה:

הלכה ב

אחד הקורא וכו'. משנה פרק הקורא את המגילה למפרע (י"ט:) הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחש"ו ור' יהודה מכשיר בקטן והלכה כסתם משנה אבל אשה נראה מדברי רבינו שהיא מוציאה את אחרים וכן עיקר:

הלכה ג

מצוה לקרות את כולה וכו'. פסק הלכה בגמרא שם (דף י"ט) הלכה כדברי האומר כולה:

ומצוה לקרותה וכו'. פ"ק מימרא חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום ובמשנה פרק הקורא את המגילה למפרע (דף כ':) כל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה ביום כשר כל היום:

ומברך קודם קריאתה בלילה וכו' על מקרא מגילה וכו'. פרק הקורא את המגילה עומד ויושב (דף כ"א) מקום שנהגו לברך יברך שלא לברך לא יברך ובגמרא לא שנו אלא לאחריה אבל לפניה חייב לברך ואמרו מאי מברך מקרא מגילה ושעשה נסים ושהחיינו. וכתב רבינו שכיון שבירך בלילה שהחיינו אינו חוזר ומברך ביום והרי זה כסוכה שכיון שבירך זמן בלילה אינו מברך ביום. אבל יש מן המפרשים שכתבו שעיקר הקריאה היא ביום ואע"פ שבירך זמן בלילה חוזר ומברכו ביום וכן נהגו בארצותינו:

ומקום שנהגו לברך אחריה מברך וכו'. שם בגמרא (דף כ"א:) באתרא דנהיגי מאי מברך אמר ר' יוחנן הרב את ריבנו:

הלכה ד

איזהו זמן וכו'. (דף ב'.) ראש פ' מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו ובגמרא זמנים הרבה תקנו חכמים להם ובמשנה כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין

בט"ו. **וכתב רבינו בין בארץ בין בח"ל** וכן כתב הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל והביאו ראיות לזה ועיקר. ומפרש בגמרא שאע"פ שאין לו חומה עכשיו קוראין בט"ו:

הלכה ה

שושן הבירה וכו'. מפורש בסוגיא שם (דף ב':) דלדברי הכל בשושן קוראין בט"ו ומפני הטעם שכתב רבינו הואיל ונעשה בה נס ומבואר בהלכות:

ולמה תלו הדבר וכו'. ירושלמי שם:

הלכה ו

בני הכפרים וכו'. במשנה (דף ב') הכפרים מקדימין ליום הכניסה ופירשו בירושלמי שהוא מפני קריאת התורה וכ"כ בתוספות:

הלכה ז

כיצד אם חל י"ד וכו'. מפורש במשנה בארוכה:

וכל אלו שמקדימין וקוראין וכו'. בגמרא (דף ה'.) אמר רב מגילה בזמנה קוראין אותה ביחיד שלא בזמנה בעשרה ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה קורין אותה בעשרה הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי. ובהלכות ואע"ג דחש לה רב להא דרב אסי קי"ל כרב. וכן העלה הרשב"א ז"ל מתוך הירושלמי שאמרו כל שאמרו ידחה ליום הכניסה ובלבד בעשרה ושם מוכיח דלדעת הירושלמי לא צריך בזמנה עשרה. ופי' זמנה בי"ד או ט"ו לבני כרכין. שלא בזמנה קודם לכן מחמת אי זו סבה שיהיה. ובהשגות א"א ואף בי"ד עצמו מצוה בעשרה וכו' והיכא דלא אפשר קרי ביחיד עכ"ל. וזה דעת רב אסי ממש דודאי אפילו רב אסי לא אמר אין קורין אלא בעשרה ולישתמע עכובא אלא קורין אותה בי' קאמר היכא דאפשר וכבר כתבתי שהרשב"א ז"ל הכריע כדברי ההלכות ומ"מ אי איכא עשרה טפי עדיף ברב עם הדרת מלך אבל א"צ לחזור אחריהם:

הלכה ח

כפר שאין נכנסין וכו'. במשנה (דף ה'.) א"ר יהודה אימתי מקום שנכנסין בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי אין קורין אותה אלא בזמנה ע"כ. וידוע כ"מ שאמר ר"י אימתי אינו אלא לפרש דברי חכמים:

ועיר שאין בה וכו'. במשנה אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכן הרי היא ככפר ובגמרא תנא עשרה בטלנין של בית הכנסת. ומדברי רבינו נראה דדוקא לעיר בעינן עשרה בטלנין אבל לכרך המוקף חומה לא בעינן וזהו שאמרו איזו היא עיר ולא הזכירו כרך וזה דעת התוספות. והם פירשו מה שאמרו בגמרא (דף ג':) אמר ריב"ל כרך שאין בו עשרה בטלנין נדון ככפר דלאו כרך המוקף חומה מימות יהושע קאמר

אלא בסתם כרך המוזכרים בגמרא שהם מקומות גדולים. ונראה שיש לזה הפירוש סעד ממה שהקשו עליו בגמרא מאי קמ"ל תנינא אי זו היא עיר וכו' ותירץ כרך איצטריכא ליה ואע"ג דמקלעי ליה מעלמא. ואם דברי ריב"ל בכרך המוקף חומה מימות יהושע בן נון שזמנן בט"ו מאי קושיא ממתניתין והא טובא אשמעינן דאי ממתניתין לא שמעינן דינא אלא בעיירות ואיהו אשמעינן בכרכין המוקפין. ומכל מקום שיטה אחרת יש בזה דאפילו בכרך המוקף מימות יהושע בעינן עשרה בטלנין ואם לאו ה"ז כעיר וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל: **ואם אין בעיר וכו'**. בירושלמי הוא זה לפי גרסת רבינו. ובהשגות א"א כתב אותו ואין לו טעם ואולי מפני שאינו לא כפר וכו'. ועוד האריך ואין להאריך בזה שאין לנו קריאה קודם י"ד בזמן הזה כמו שיתבאר בסמוך:

הלכה ט

במה דברים אמורים שמקדימין וקורין וכו'. בגמרא (דף ב'.) אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהשנים כתקנן וישראל שרויין על אדמתם אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה והוא כדברי חכמים כמבואר שם:

הלכה י

בן עיר שהלך לכרך וכו'. פרק הקורא את המגילה למפרע (דף י"ט.) בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהן. ובגמרא אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד ונתעכב ולא חזר אבל אין דעתו לחזור בליל י"ד קורא עמהן דכתיב על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות מכדי כתיב הפרזים למה לי למכתב היושבים בערי הפרזות הא קמ"ל דפרוז בן יומו נקרא פרוז ומדפרוז בן יומו נקרא פרוז מוקף בן יומו נקרא מוקף ע"כ לשון הגמרא. ופירש"י ז"ל והרבה מן המפרשים דהא דרבא אבן כרך שהלך לעיר קאי דלא תימה בשעתיד לחזור במקומו בזמן חיובו של כרך דהיינו בליל ט"ו אלא בשעתיד לחזור בליל י"ד ואינו מתעכב שם ביום י"ד קצת אבל אם אין דעתו לחזור למקומו בליל י"ד אלא שנתעכב שם אותו הלילה וקצת מן היום שהוא עיקר הקריאה אפילו יצא שם קודם ט"ו וחוזר למקומו קורא כעיר וה"ה לבן עיר הלך לכרך ואין דעתו לחזור בליל ט"ו. ולפי פירוש זה כשכתב רבינו אם דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה ר"ל בזמן קריאת המקום שהוא בו עתה לא זמן המקום שיצא משם וכן עיקר:

וכרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו אם אין ביניהם יותר מאלפים אמה הרי זה ככרך וקוראין בט"ו. כך מצאתי הנוסחא בספרי רבינו ונראה ממנה דאפילו נראה עמו אם רחוק יותר מאלפים אמה אינו ככרך, ואני תמה בזה שהרי שנינו פ"ק (דף ב':) אריב"ל

כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך ועד כמה אמר ר' ירמיה כמחמתן לטבריא מיל ואחר מכן (דף ג':) אמרו גופא אמר ר' יהושע כרך וכל הסמוך לו וכו' תנא סמוך אע"פ שאינו נראה נראה אע"פ שאינו סמוך ופירשו נראה אע"פ שאינו סמוך דיתבא בראש ההר, סמוך ואינו נראה ביושבת בנחל ע"כ בגמרא. וכיון שכן דבר פשוט הוא שאין שיעור מיל לנראה שא"כ היינו סמוך והכרח גמור הוא לפרש האי ועד כמה אסמוך בלחוד אבל אנראה כל זמן שהוא נראה וכן פירש"י ז"ל ופשוט הוא. ואני תמה לפי לשון רבינו למה הוזכר נראה שהרי אם אין ביניהם יותר ממיל שהוא אלפים אמה הרי הוא סמוך ואפילו אין נראה עמו דינו כמוהו ואם רחוק יותר אפילו נראה עמו אין נדון כמוהו, ובאמת שגם בהלכות היה להם לבאר זה ולא הביאו אלא מימרא שהזכרתי ראשונה אלא שסמכו להם על מ"ש דהכרח הוא לפרש דעד כמה אסמוך לו בלבד קאי דאי לא למה הוזכר נראה עמו. ונ"ל שעיקר הנוסחא בדברי רבינו כרך וכל הנראה עמו וכל הסמוך לו אם אין ביניהם וכו', ואם אין ביניהם לא קאי אלא אסמוך בלבד וזה דבר מוכרח בגמרא:

הלכה יא

עיר שהיא ספק וכו'. שם (דף ה':) רב אסי קרא מגילה בהוצל בי"ד ובט"ו אלמא מספקא ליה חזקיה קרא בטבריא בי"ד ובט"ו משום דמספקא ליה. וכתב רבינו שמברך בראשון ולא בשני וכן כתבו ז"ל, ומ"מ י"מ שכתבו דמדת חסידות היה להם אבל מדין גמור אזלינן בתר רובא דעלמא ולאו מוקפין נינהו. ויש מי שכתב שלא חשו לספק זה אלא בא"י שהיו עריהם ידועות בשעת התקנה מחמת דין בית בבתי ערי חומה אבל בח"ל מעיקרא כך התקינו שכל שהוא ספק לא יקראו אלא בי"ד. וי"מ שהיו סוברים ונוהגין כדברי רבינו וכן ראוי לעשות:

הלכה יב

קראו את המגילה באדר וכו'. משנה שם (ו':) קרוב ללשון רבינו:

הלכה יג

אין קוראין את וכו'. שם (דף ב' ודף ד':) במשנה ומבואר בגמ' הדין והטעם:

לפיכך אם חל וכו'. במשנה שם (דף ב' ודף ד'.) ובגמ' פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בעניינו של יום ובהלכות פירשו ט"ו לבני הכרכים ע"כ. והוא הדין לי"ד לבני עיירות אבל תפסו להם ההלכות לשון זה לפי שבזמננו שאין מקדשין על פי הראיה לעולם אין י"ד חל בשבת כדי שלא יבא יוה"כ בערב שבת וזה ברור בדרכי הקביעות וכל מה שהזכירו חל י"ד בשבת הוא בזמן הראיה:

הלכה יד

כיצד יום י"ד שחל וכו'. במשנה (דף ב'.) חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה ומוקפין חומה למחר ואין הלכה כמשנה זו דאתיא כרבי דאמר (דף ד' ה'.) הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה ואנן קי"ל כת"ק דברייתא וכרב דאמר הכין פורים שחל להיות בשבת ערב שבת זמנן לאפוקי מדרבי וכ"ש לדידן דאין לנו עכשיו יום הכניסה שקורין בערב שבת וזה ברור וכבר כתבתי שאין יום י"ד חל בשבת בזמן הזה. ובהשגות א"א כל זו הפסקא בשבוש והרי היא מסודרת במשנה ע"כ. וכבר כתבתי שאין הלכה בזו כאותה המשנה והוא פשוט ואולי נוסחא משובשת בדברי רבינו נזדמנה לו לר"א ז"ל, ואם היתה כונתו לפסוק כסתם משנה לא יפה כיון:

חל יום חמשה עשר וכו'. זה מבואר במשנה (דף ב'.) אלא ששם אמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה ודברי רבינו הם בזמן הזה שאין לנו יום הכניסה כמו שנתבאר וזה פשוט ומבואר:

פרק ב

הלכה א

הקורא את וכו'. ריש פרק (מגילה דף י"ז.) הקורא את המגילה למפרע לא יצא ובגמרא קראה סירוסין לא יצא. ובהלכות ירושלמי סירוסין קרי חדא פרא חדא פירוש קורא אחד ומניח אחד כגון שקרא פסוק אחד ומדלג פסוק שני וקורא פסוק שלישי וחוזר הפסוק השני שדלג הקורא כי האי גוונא לא יצא דהוה ליה למפרע ע"כ. עוד בגמרא תנו רבנן השמיט בה הקורא פסוק אחד לא יאמר אגמור את כולה ואקרא את הפסוק אלא קורא מאותו הפסוק ואילך ע"כ:

הלכה ב

מצא צבור וכו'. בברייתא קרוב ללשון רבינו:

קרא ושהה וכו'. בגמרא מחלוקת בששהה כדי לגמור את כולה. ובהלכות דאפילו שהה יותר מכדי לגמור את כולה יצא וכן פסקו ז"ל:

הלכה ג

הקורא את המגילה וכו'. משנה שם (דף י"ז.) קראה על פה לא יצא:

הלועז ששמע וכו'. במשנה והלועז ששמע אשורית יצא:

וכן אם היתה כתובה יונית וכו'. בגמרא (דף י"ח.) רב ושמואל דאמרי תרוייהו לעז יוני לכל כשר. ופסק רבינו כן וכן עיקר, ומשנתנו בשאר לועזים הוא וכ"פ הרבה מן הפוסקים:

הלכה ד

היתה כתובה תרגום וכו'. במשנה (דף י"ז.) קראה תרגום בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז ופירש"י לועזות שיודעים לשון אחר שאינו לה"ק. ונראה מדבריו שאע"פ שיודע אשורית ויודע לעז אילו רצה לקרותה בלעז יוצא בה ידי חובתו. וזה נראה בדעת רבינו ואין נראה כן מן הירושלמי שאמרו יודע לעז ויודע אשורית מהו שיוציא אחרים בלעז לא יצא כהדא כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן אלמא פשיטא להו שמי שיודע אשורית ולעז הוא עצמו אינו יוצא בלעז ע"כ בחדושי הרשב"א ז"ל וכן כתב הרמב"ן ז"ל:

והוא שתהיה כתובה וכו'. מפורש בגמרא שם (דף י"ח.) הדין והטעם:

הלכה ה

הקורא את המגילה וכו'. במשנה היה כותבה דורשה ומגיהה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא ופי' רבינו אם כוון לבו לצאת כפי דבריו שפסק פ"ב מהל' שופר דבעינן כוונה לצאת ואולי שהכל מודים במגילה:

קרא והוא מתנמנם וכו'. במשנה שם (דף י"ז) קראה מתנמנם יצא ובגמ' (דף י"ח:) היכי דמי מתנמנם נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר:

הלכה ז

הקורא את המגילה וכו'. בירושלמי תניא אין מדקדקין בטעיותיה חד אמר יהודים וחד אמר יהודיים ולא חזר חד מנהון. וכתוב בחדושי הרשב"א ז"ל ודוקא בטעיות שהלשון והענין אחד יהודים ויהודיים אבל טעות אחר לא שא"כ לא קראה כולה, עכ"ל:

קראה עומד וכו'. ראש פרק (דף כ"א.) הקורא את המגילה עומד ויושב יצא. פי' עומד או יושב ופירשו בירושלמי אפילו לכתחלה:

אבל לא יקרא בציבור וכו'. . **קראוה שנים וכו'**. במשנה שם (דף כ"א.) קראוה שנים יצאו ובגמרא במגילה אפילו עשרה קורין עשרה מתרגמין מ"ט הואיל וחביבא להו יהבי דעתייהו:

הלכה ח

אין קוראין בצבור וכו'. שם (דף י"ט:) מבואר ובהלכות פרק הקורא למפרע מימרות והעולה מהן בביאור הוא כדברי רבינו ומבואר בהלכות:

הלכה ט

אין כותבין את המגילה וכו'. במשנה (דף י"ז.) היתה כתובה בסם בסקרא בקומוס וכו' לא יצא עד שתהיה כתובה אשורית על הספר ובדיו ושם נתבארו דברי רבינו. **ומה שכתב במי עפצא וקנקנתום כשרה** אף על פי שלא נזכר שם פשוט הוא ונלמד מדין קל וחומר מספר תורה כמו שנתבאר פרק ראשון מהלכות תפילין. ודע שבקנקנתום פסולה ובמימיו כשרה ושם יתבאר:

וצריכה שרטוט וכו'. פרק קמא (דף ט"ז:) צריכה שרטוט כאמתה של תורה:

ואין העור שלה וכו'. זה פשוט שלא נזכר בה עבוד ואינה כספר תורה אלא לדברים שהשוה לו:

היתה כתובה על הנייר וכו'. שם על הנייר ועל הדפתרא לא יצא. או שכתבה עכו"ם וכו':

הלכה י

היו בה אותיות וכו'. שם (דף י"ח:) תנו רבנן השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם יצא והקשו והא תניא היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רשומם ניכר כשרה ואם לאו פסולה ותירצו לא קשיא הא בכולה הא במקצתה ע"כ ונתבארו דברי רבינו:

השמיט בה הסופר וכו'. כבר נתבאר זה בסמוך ומכאן אתה למד שכשאמרו קראה על פה לא יצא לא אמרו במקצת פסוקים וכתב בעיטור הלכך רשאין הצבור לקרות על פה עם הקורא במקצת פסוקים עכ"ל:

הלכה יא

המגילה צריכה תפירה וכו'. שם (דף י"ט.) אמר רב מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת אגרת שאם הטיל שלשה חוטי גידין כשרה. ובהלכות פירשו שתים בשתי קצות היריעה ואחת בתוך היריעה אמר רב נחמן ובלבד שיהו משולשין ע"כ. ופירש רבינו משולשים שיהא בכל אחד משלשה מקומות אלו שלש תפירות וכן פירשו בעיטור אבל רש"י ז"ל פירש שהיא מראש מקום היריעה עד מקום תפירת הגיד הראשון כממנו עד השני ומן השני לג' כמשלישי עד סוף התפירה עכ"ל ודברי רבינו עיקר:

הלכה יב

וצריך הקורא לקרות וכו'. מימרא פרק קמא ושם א"ר זירא וי"ו דוזיתא צריך לממתחיה כזקיפא מ"ט כולהו בחדא זקיפא איזדקיפו. עוד שם שירה זו אריח על גבי אריח לבנה על גבי לבנה, פי' אריח ואת ואת זה ע"ג זה, לבנה שמות האנשים שהם רחבין ושתיהם בהלכות ולא ידעתי למה לא נתבארו בדברי רבינו ואולי יש לו פי' אחר בזה:

ומנהג כל ישראל וכו'. כך כתוב בהלכות בשם רבינו האיי גאון ז"ל:

הלכה יג

שני הימים האלה וכו'. שם פ"ק (דף ה':) לאסור את של זה בזה ששניהם אסורין בכל מקום:

ושני הימים האלו וכו'. משנה שם (דף ו':) אין בין אדר ראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים ובגמ' בלשון אחרון הכי קתני אין בין י"ד של אדר ראשון לי"ד של אדר וכו' הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין ובהלכות וכן הלכתא. וכתב רבינו דה"ה לט"ו ופשוט הוא:

אנשי כפרים וכו'. במשנה (דף ה'.) אע"פ שאמרו מקדימים מותרים בהספד ותענית ומתנות לאביונים ובגמרא (דף ד' ה'.) אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה:

הלכה יד

מצות יום י"ד וכו'. מפורש שם בהרבה מקומות:

ומותר בעשיית מלאכה וכו'. מחלוקת אמוראי שם (דף ה':). פסק כרבא דהוא בתרא דאמר ימי שמחה ומשתה קבילו עלייהו יום טוב לאסור בעשיית מלאכה לא קבילו עלייהו וכן פסקו בהלכות ושאר הפוסקים:

אבל אמרו וכו'. . **בני כפרים וכו'**. במשנה הנזכרת למעלה (דף ה'.) ובגמרא (דף ד':) ג"כ הואיל ואמרו בני כפרים מקדימין גובין בו ביום ומחלקים בו ביום מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה. **ורבינו כתב אם חלקו** ולא כתב מחלקין מפני לשון המשנה שאמרו מותרין משמע אבל לא חייבין אלא רשאין ואף פירוש הברייתא כן הוא לדעתו ז"ל:

וסעודת פורים וכו'. מימרא שם (דף ז':) כלשונה. ופירוש בלילה ליל שבו קורין את המגילה אבל בליל אחר יום הקריאה פשיטא שלא יצא שכבר עבר פורים:

הלכה טו

כיצד חובת וכו'. שם מיחייב אינישׁ לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן ובשאר מקומות אמרו אין שמחה אלא בבשר:

וכן חייב וכו'. שם (דף ז') תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מתנות לאחד אביי ורב חנינא הוו מחלפי סעודתייהו מתנות לשני בני אדם:
ואין מדקדקין וכו'. ירושלמי פ"ק דמגילה כלשון רבינו:
ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת. משנה הובאה פרק השוכר את האומנין במציעא (דף ע"ח:) מגבת פורים לפורים:

הלכה יז
מוטב לאדם וכו'. דברי רבינו ראויין אליו:

הלכה יח
כל ספרי וכו'. במדרש, ויש כאן השגה. ואם כונתו כפשוטו לימות המשיח האמת יראה את דרכו :

פרק ג

הלכה ג
(א-ג)
בבית שני כשמלכי וכו'. ספור המאורע הזה פשוט וידוע בפ' במה מדליקין בשבת (דף כ"א:) ת"ר בכ"ה בכסליו יומי חנוכה דלא למספד בהון שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו להדליק אלא יום אחד ונעשה בו נס והדליקו בו שמנה לילות לשנה אחרת קבעום ימים טובים ושם אמרו נר חנוכה מצוה להניח על פתח ביתו. ודע שדעת רבינו כדעת האומר שחנוכה ופורים אינן אסורים בהספד ותענית אלא הן עצמן אבל לפניהם ולאחריהם מותרין וכשאמרו פ"ק דר"ה (דף י"ט:) לא בטלה מגילת תענית לענין חנוכה ופורים דוקא ביומן אבל לפניהם ולאחריהם בטלה וזהו שאנו מתענין בי"ג באדר:

הלכה ד
כל שחייב בקריאת וכו'. שם (שבת דף כ"ג.) אמר ריב"ל נשים חייבות בנר חנוכה שאף הם היו באותו הנס והשאר פשוט הוא שהן חייבין ושם מפורש שחש"ו פטורין א"כ הרי היא כמגילה:
והמדליק אותה וכו'. שם מימרא מבוארת ואמרו בה הרואה מברך שתים. ופירש רבינו הרואה אותו ולא בירך דעתו ז"ל שאע"פ שיצא מן המצוה כגון שהדליקו עליו בתוך ביתו מברך וזה דעת קצת הגאונים ז"ל. והרשב"א ז"ל כתב מסתברא בשלא הדליק ולא הדליקו

עליו בתוך ביתו ואינו עתיד להדליק הלילה הא לא"ה אינו צריך לברך דלא מצינו יוצא מן המצוה וחוזר ומברך על הראיה. ויש מרבוותא דפירשו אע"פ שמדליקין עליו בתוך הבית צריך לברך על הראיה ואין להם על מה שיסמוכו עכ"ל. וכן ראיתי לבעל העיטור שכתב ורואה דוקא שעומד בקרון או בספינה שלא הדליק בביתו וכן פירשו מפרשים אחרים ולשון הגמרא שהזכירו רואה סתם יותר נאות לדעת רבינו:

הלכה ה

בכל יום ויום וכו'. פ"ב ממס' ערכין (י'.) ארשב"י ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל אלו הן ח' ימי חנוכה. וכתבוה כאן בהלכות:

אע"פ שקריאת וכו'. זה ידוע שמברכין על ההלל ובפ' במה מדליקין (שבת כ"ג.) שאלו גבי ברכת חנוכה היכן צונו רב אויא אמר מלא תסור רנב"י אמר שאל אביך ויגדך והקשה רב עמרם על מה שאמרו שמברכים על של דבריהם מדתנן הדמאי מערבין בו ומשתתפין בו ומברכין עליו ומזמנין עליו ומפרישין אותו ערום ובין השמשות ואי אמרת בדרבנן בעי ברכה היכי מברך והא בעינא והיה מחניך קדוש וליכא ותירץ אביי ודאי דדבריהם בעי ברכה ספק דבריהם לא בעי ברכה והקשו על תירוץ זה והא יו"ט שני דספק דדבריהם וקא מברכינן ותירצו התם כי היכי דלא ליזלזלו ביה ורבא תירץ על קושית הדמאי ואמר רבא רוב ע"ה מעשרים הן. ודעת רבינו והגאונים ז"ל לפרש דרבא לא פליג אהאי טעמא דאביי דהא בהדיא אמרינן בברכות (כ"א.) ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ק"ש מאי טעמא ק"ש דרבנן אלמא כל ספק דדבריהם לא בעי מיהדר וברוכי אלא טעמא דרבא כיון דתקינו רבנן וגזרו על הדמאי כמצוה של דבריהם ממש הוו להו לתקוני בברכה אלא משום דרוב עמי הארץ מעשרין הן עבוד רבנן היכרא דלא לימרו כדאורייתא דמי להו לרבנן. ומכאן למדו הגאונים ז"ל לספק מילה שאין מברכין עליה וזה כדעת הרמב"ן ז"ל אבל הר"א ז"ל סבור דרבא פליג אדאביי ולרבא כל ספק אפילו בדרבנן בעי ברכה וכן כתוב בהשגות וקבלת הגאונים תכריע:

הלכה ו

ולא הלל של חנוכה וכו'. בפירוש אמרו פרק היה קורא (ברכות דף י"ד.) אמרינן ק"ו קריאת שמע דאורייתא פוסק הלל דרבנן מבעיא אלמא הלל דרבנן ושם בסתם הזכירו אלמא בכל זמן הוא דרבנן ויש מפקפקין בזה ואומרין שיש ממנו מן התורה. והר"א ז"ל כתב בהשגות א"א ויש בהן עשה מדברי קבלה השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ע"כ. ובאמת שבפרק ערבי פסחים (פסחים דף קי"ז) אמרו שנביאים תקנו הלל על כל צרה

שנגאלין ממנה אבל לאמרו בימים קבועין מדבריהם הוא ואע"פ שהביאו בערכין (דף י':) אותו פסוק אינו אלא לסמך ולדמיון, זה דעת רבינו והוא הנראה:
ושמנה עשר יום וכו'. מימרא פ"ב בערכין (דף י':) ושם ביארו הטעם שהזכיר רבינו למה אין קורים בראש השנה ויום הכפורים ולא בפורים:

הלכה ז

מקומות שעושין שם שני ימים וכו'. גם זה במימרא ההיא שם (דף י') ובגולה כ"א יום:
אבל בר"ח וכו'. שם בערכין (י':) שאלו ר"ח דאיקרי מועד לימא ותירצו לא איקדיש בעשיית מלאכה ופרק בג' פרקים (תענית דף כ"ח:) רב איקלע לבבל בר"ח חזנהו דהוו קרו הלילא סבר לאפסוקינהו כיון דחזא דקא מדלגי אמר מנהג אבותיהם בידיהם ואמרו שם תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר ע"כ. והמעשה של רב מוכיח בבאור שאפילו מנהג פשוט בכל ישראל לא היתה קריאתו ואפילו בדלוג לא היו קורין בא"י שבא ממנה רב לבבל שאם היה מנהג פשוט בכל מקום לא לימרו סבר לאפסוקינהו דהא מנהג היה לקרותו בדלוג בכל מקום. ומפני שקריאתו תלויה במנהג כתב רבינו שאין מברכין עליו וכן אמרו קצת מפרשים והביאו ראיה ממה שאמרו בפ' לולב וערבה (סוכה מ"ד:) גבי ערבה ביום ז' חביט חביט ולא בריך אלמא קסבר מנהג נביאים הוא ומכאן שאין מברכין על המנהג ויש מן הגאונים כדעת זו ויש בזה הרבה סברות ומנהגנו שצבור מברכין עליו ויחיד אומרו בלא ברכה. **ומ"ש רבינו ויחיד לא יקרא** הוא פירוש למה שאמרו (תענית כ"ח:) תנא יחיד לא יתחיל וכו'. ויש בזה פירושים אחרים וכבר כתבתי מנהגנו:
וכן בשאר ימי הפסח וכו'. דעת רבינו להשוות חולו של פסח לר"ח וזה נראה כדעת כל המפרשים חוץ מהרמב"ן ז"ל שחלק ביניהם ואמר דבחולו של פסח אפי' יחיד מחוייב לקרותו בדלוג שעיקר תקנה כך היתה לאומרו בחול הפסח בדלוג ולברך עליו:

הלכה ח

כיצד מדלגין וכו'. זה המנהג גם כן בינינו:

הלכה ט

כל היום כשר לקריאת ההלל וכו'. משנה פרק הקורא את המגילה למפרע (מגילה כ':):
הקורא את ההלל וכו'. שם (דף י"ז) הקורא את המגילה למפרע לא יצא ובגמרא תנא וכן בהלל:
קרא ושהה וכו'. סוף ר"ה (דף ל"ד:) מוכיח דהלל ומגילה שוין בזה וכבר נתבאר הדין לענין מגילה פרק שני:

ימים שגומרין וכו'. פ' היה קורא (ברכות י"ד) אמר רבא ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל בין פרק לפרק פוסק באמצע הפרק אינו פוסק וימים שאין היחיד גומר בהם את ההלל אפילו באמצע הפרק פוסק. ומדברי רבינו נראה שהוא פוסק לכל דבר ואינו כדין ק"ש שאינו מפסיק אלא לדברים ידועים כמבואר פרק ב' מהלכות ק"ש, וכן בדין שהרי אין ברכה מתוקנת לאחריו ותלויה היא במנהג. אבל רוב המפרשים ז"ל ראיתי שפירשו שבימים שהיחיד גומר את ההלל הוא כק"ש ממש וימים שאין היחיד גומר הרי הוא באמצע הפרק בהן כבין פרק לפרק בימים שהיחיד גומר זהו דעתם ז"ל:

הלכה י

כל יום שגומרין בו את וכו'. בסוכה פרק לולב הגזול (סוכה דף ל"ח ול"ט) ומקום שנהגו לברך אחריו יברך. ובגמרא לא שנו פירוש שתלוי במנהג אלא לאחריו אבל לפניו מצוה לברך:

הלכה יא

יש מקומות שנהגו לכפול וכו'. שם במשנה ובגמרא מבוארין מנהגין אלו:

הלכה יב

מנהג קריאת ההלל בימי חכמים וכו'. המנהג הזה מבואר בגמ' (דף ל"ח:) שם. **ומ"ש רבינו שהן קכ"ג פעמים** הסימן שנתן להם הכל מבואר במדרש תהלים:

הלכה יג

וכן כשהקורא מגיע לראש פרק וכו'. ג"ז שם מצוה לענות ראשי פרקים וכן מפורש שם שעונין אחריו אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא. והכל מבואר שם:

הלכה יד

ואם היה הקורא וכו'. שם במשנה ובגמ' (דף ל"ח):

פרק ד

הלכה א

כמה נרות הוא מדליק וכו'. פרק במה מדליקין (שבת דף כ"א:) תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין ב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך. ופי' רבינו שמהדרין מן המהדרין עושין מה שמהדרין עושין להדליק נר אחד לכל אחד ואחד מבני הבית ועושין יותר מהן שמוסיפין בכל לילה ולילה כמנין נרות של ליל ראשון ופי' מדליק נר אחד לכל אחד ואחד, זה פירוש רבינו ונכון הוא:

הלכה ג

מנהג פשוט בכל ערינו וכו'. ג"כ הוא מנהגנו:

הלכה ד

נר שיש לה שתי פיות וכו'. מימרא שם (כ"ג:) כלשונו ופירש"י ז"ל לשני בני אדם למהדרין שעושין נר לכל אחד ואחד וכן פירשו בעיטור. ולי נראה אפילו לשאינן מהדרין כגון שפתחי בתי שני בני אדם סמוכין זה לזה בכדי שהנר הוא לכל פתח בטפח הסמוך לו אי נמי כגון שני בני אדם הנכנסין בפתח אחד והם חלוקים בעיסתן ואינן סמוכין על שלחן אחד שכל אחד צריך להדליק, כך נ"ל:

מלא קערה וכו'. גם זה שם:

הלכה ה

אין וכו'. שם (דף כ"א:) מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק ופירשו בגמרא דאי לא אדליק מדליק אי נמי לשיעורו. ובהלכות שני פירושין היתה דולקת והולכת עד השיעור הזה ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו. והשני שצריך ליתן לתוכן שמן כדי שיהא דולק והולך עד השיעור הזה ושניהם כתבן רבינו ושם נתבאר בהלכות ששעורו עד שתכלה רגל מן השוק כמו חצי שעה אחר שקיעת החמה. **וכתב רבינו עבר זמן זה אינו מדליק** וכן לשון הגמרא מוכיח דקאמר אי לא אדליק מדליק אלמא אחר זמן זה אינו מדליק דאי לא שיעור זה מה הועיל לנו. ויש מן המפרשים נדחקין ואומרים דודאי אם לא הדליק בתוך שיעור זה מדליק כל הלילה דהא תנן (מגילה כ') כל שמצותו בלילה כשר כל הלילה אלא שלא עשה מצוה כתקנה אבל תוך זמן זה עשה מצותה כתקנה אלו דבריהם ז"ל. ולשון דאי לא אדליק קשה לפירוש זה דמצוה כתקנה אינו כל הזמן הזה דא"כ הוה להו למימר לאדלוקי. **ומ"ש רבינו ולא מקדימין ולא מאחרין** יצא לו ממה שאמרו שם (שבת דף כ"ג:) תנא ובלבד שלא יקדים ולא יאחר והוא מפרשה בנר חנוכה:

הדליקה וכבתה וכו'. שם (דף כ"א.) כבתה אין זקוק לה וכן העלו בהלכות:

נשארה דולקת וכו'. זהו הפירוש הראשון שכתבתי למעלה בשם ההלכות ומכאן למד הרמב"ן ז"ל שדעת ההלכות שמותר השמן שבנר חנוכה מותר לכל צרכי חול. ונראה לי אפילו כבה תוך זמנו שלא כדברי קצת הגאונים שמותר השמן שביום ראשון מוסיף עליו ביום שני ומדליקו וכן בשאר הימים והנותר ביום שמיני עושה לו מדורה ושורפו לפי שהוקצה למצותו. ודעת רבינו וההלכות לדמותן לעצי סוכה ונוייה שמותרים לאחר

החג וכל שכן כאן שאפילו בעודו דולק תוך שיעורו לא נאסר להשתמש ממנו אלא משום בזוי מצוה וכן עיקר:

הלכה ו

כל השמנים וכו'. כן פסקו בהלכות כרב (דף כ"א:) דאמר פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול ואמרו מ"ט דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה וכן פסקו רוב הפוסקים ז"ל:

ואפילו למנות מעות וכו'. שם (דף כ"ב) מבואר אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה ופסקו בהלכות וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל לאסור כל תשמישים ועיקר:

הלכה ז

נר חנוכה וכו'. מימרא שם:

ואם היה דר וכו'. ברייתא שם (דף כ"א:):

ונר חנוכה וכו'. שם (דף כ"ב) נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי, עוד אמרו שם (דף כ"א:) זאת אומרת נר חנוכה מצוה להניחה תוך עשרה טפחים ודחו שם הראיה ולפיכך לא נכתב בהלכות. ועוד נראה לי ראיה לדחות זה מהמימרא הראשונה דאמר למעלה מעשרים פסולה משמע דתוך עשרים אמה באי זה מקום שירצה כשרה אלא שיש לתרץ דלא פליגן ואע"פ שבתוך כ' אמה אין שם פסול מצוה מן המובחר היא בתוך עשרה טפחים. ויש שפסקו כן שמצוה להניחה בתוך עשרה ומדברי בעל העיטור נראה כדעת רבינו וההלכות:

הלכה ח

בימי הסכנה וכו'. שם ברייתא ופי' סכנת עכו"ם שיקפידו על הדבר:

וצריך להיות וכו'. מימרא שם אמר רבא וצריך נר אחר להשתמש לאורה ואי איכא מדורה לא צריך ואי אדם חשוב אף על גב דאיכא מדורה צריך:

הלכה ט

נר חנוכה וכו'. שם (דף כ"ג) והשתא דאמרת הדלקה עושה מצוה הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה כלום אשה ודאי מדליקה:

הדליקו מבפנים והוציאו דלוק וכו'. שם (דף כ"ב:) אמר רבא הדליק מבפנים והוציאה לחוץ לא עשה כלום:

אחז הנר בידו וכו'. שם מימרא הדין והטעם:

עששית שהיתה דולקת וכו'. מימרא שם (דף כ"ג:):

ומותר להדליק נר של חנוכה וכו'. שם (דף כ"ב) אמר שמואל מדליקין מנר לנר ורבה עבד כותיה ומשום הכי הלכתא כותיה דשמואל אף על גב דרב פליג עליה וכן פסקו בהלכות ושאר הפוסקים. ובהשגות א"א ועל ידי קינסא ע"כ. רצה לומר שאפילו ע"י קינסא מותר וכבר הכריחו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דעל ידי קינסא ודאי אסור כיון שבשעה שמדליק אינו עושה המצוה ולא אמרו אלא במדליק מנר לנר ממש וכגון בפתילות ארוכות וזה נראה דעת רבינו:

הלכה י

חצר שיש לה שני פתחים וכו'. שם (דף כ"ג) מבואר הדין והטעם:

הלכה יא

אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו וכו'. שם מפורש אכסנאי חייב בנר חנוכה א"ר זירא מריש כי הואי בי רב הוה משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזי בתר דנסיבנא אמינא השתא ודאי לא צריכנא דקא מדלקי עלאי בביתאי:

ואם היתה וכו'. בהלכות אי פתח בבא לנפשיה מיחייב לאדלוקי משום חשדא ופי' רבינו אפילו מדליקין עליו בתוך ביתו וכן עיקר דודאי בכה"ג כיון דפתח בבא לנפשיה אי לא מדליק איכא חשדא וגדולה מזו אמרו למעלה בחצר שיש לה ב' פתחים בשתי רוחות שצריכה להדליק מפני החשד ופי' בגמ' חשדא דבני מתא דזמנין דחלפי בהא ולא חלפי בהא ואמרי כי היכי דבהאי פתחא לא אדליק בהאי פתחא נמי לא אדליק ע"כ בגמרא שם:

הלכה יב

מצות חנוכה וכו'. שם (דף כ"ג:) א"ר הונא הרגיל בנ"ח הויין לו בנים ת"ח:

ומ"ש רבינו אפילו אין לו מה יאכל וכו'. נראה שלמדו ממה שנתבאר פ"ז מהל' חמץ ומצה שאפילו עני שבישראל לא יפחות מד' כוסות והטעם משום פרסומי ניסא וכ"ש בנ"ח דעדיף מקדוש היום כמו שיתבאר בסמוך:

הלכה יג

הרי שאין לו וכו'. שם נ"ח וקדוש היום נ"ח עדיף משום פרסומי ניסא. וכתוב בה"ג אם רוצה להדליק נ"ח ונר שבת מתחלה מדליק של חנוכה ואח"כ של שבת שאם הדליק של שבת תחלה כבר קבל שבת עליו ונאסר להדליק של חנוכה. וכבר השיבו עליו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ואמרו שאין הדלקת הנר קבלה האוסרת והביאו ראיות לזה ואדרבה מדליק של שבת תחלה דתדיר ועדיף טפי משום דהוא נר ביתו. ולא מצאתי בדברי רבינו קבלה אוסרת בע"ש ואף לא תוספת כמ"ש פ"א מהלכות יוה"כ. **ומ"ש רבינו הואיל ושניהם**

מד"ס הכונה שהקידוש אע"פ שהוא מן התורה אפשר בלא יין כמבואר בפרק כ"ט מהל' שבת וכן נתנו טעם זה קצת מפרשים ז"ל:

הלכה יד

היה לפניו וכו'. שם מבואר נ"ח ונר ביתו נר ביתו עדיף משום שלום ביתו:

גדול השלום וכו'. בספרי. ושם אמרו גדול השלום שחותמיהן של כל הברכות שלום שנאמר ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום: